

**NAČELA REGIONALIZACIJ V
DRUŽBI, REGIONALNEM RAZVOJU
IN DRŽAVI**

Izr. prof. dr. Marjan Ravbar,

GIAM ZRC SAZU

Izhodišče/stanje:

Izjemna naravnogeografska heterogenost, naselbinska razpršenost (mala mesta) in pokrajinska raznolikost otežujejo racionalno regionalizacijo

- Slovenija je zaradi historično-političnih razlogov izgubila obsežne dele nacionalnega ozemlja v tradicionalnih pokrajinah (deželah),
- Imamo 210 občin, 60 upravnih enot kot reliktni nekdanjega komunalnega sistema, 12 statističnih (razvojnih, planskih regij, ...),
- Policentrični koncept regionalnega razvoja ni učinkovit,
- Imamo potraten administrativni aparat, neučinkovito regionalno planiranje in že “nevarno” prostorsko načrtovanje,
- Nimamo izkušenj z drugo stopnjo lokalne samouprave.

Možnosti:

- *administrativna členitev*
- *členitev na podlagi združevanja obstoječih lokalnih skupnosti*
- *regionalna decentralizacija*
- *politična regionalizacija s pomočjo regionalne avtonomije (institucionalni regionalizem)*

Tipologija regij:

- Politična, upravna, statistična regija, ...
- Naravna, naravnogeografska,
- Zgodovinska regija, (*dežele, okraji, ...*),
- Kulturna regija, *narodopisna, jezikovna, arhitekturna, ...*
- Tehnična regija

Regionalizacija:

poljuben, formalni izrez zemeljskega površja, določen na podlagi enotnih vsebinskih kriterijev, grupiranje s pomočjo privlačnosti na podlagi enotnih (podobnih) značilnosti

Pregled:

različne metodologije:

Stopnjevita:

enotno ali podobno območje nekaterih prevladujočih, temeljnih prostorskih značilnosti, ki jih običajno vzpodbudi neka osrednja dejavnost

- polje,
- areal,
- disperzni,
- ...

Tipizacija ~ Coniranje:

- *fiziognomske,*
- *naravne,*
- *Homogene,*
- *Strukturne,*
- *uniformne.,*
- *Normativne,*
- *Funkcionalne,*
- *nodalne regije*

Problemi regionalizacij:

- *nedorečena vloga in obseg funkcij*
- *asimetrične povezave (razlike v stopnji mesto/podeželje)*
- *(ne)skladnost različnih funkcijskih območij*
(npr. delovne migracije/centralnost nakupovalnih središč)
- *idealni indikator(ji) členitve ???*

Kriteriji - “klasični” (gl. “Pokrajine v Sloveniji” (Vrišer, 1999):

rezultat: variantni predlogi: 6 – 8 – 9 – 12 ...do 28

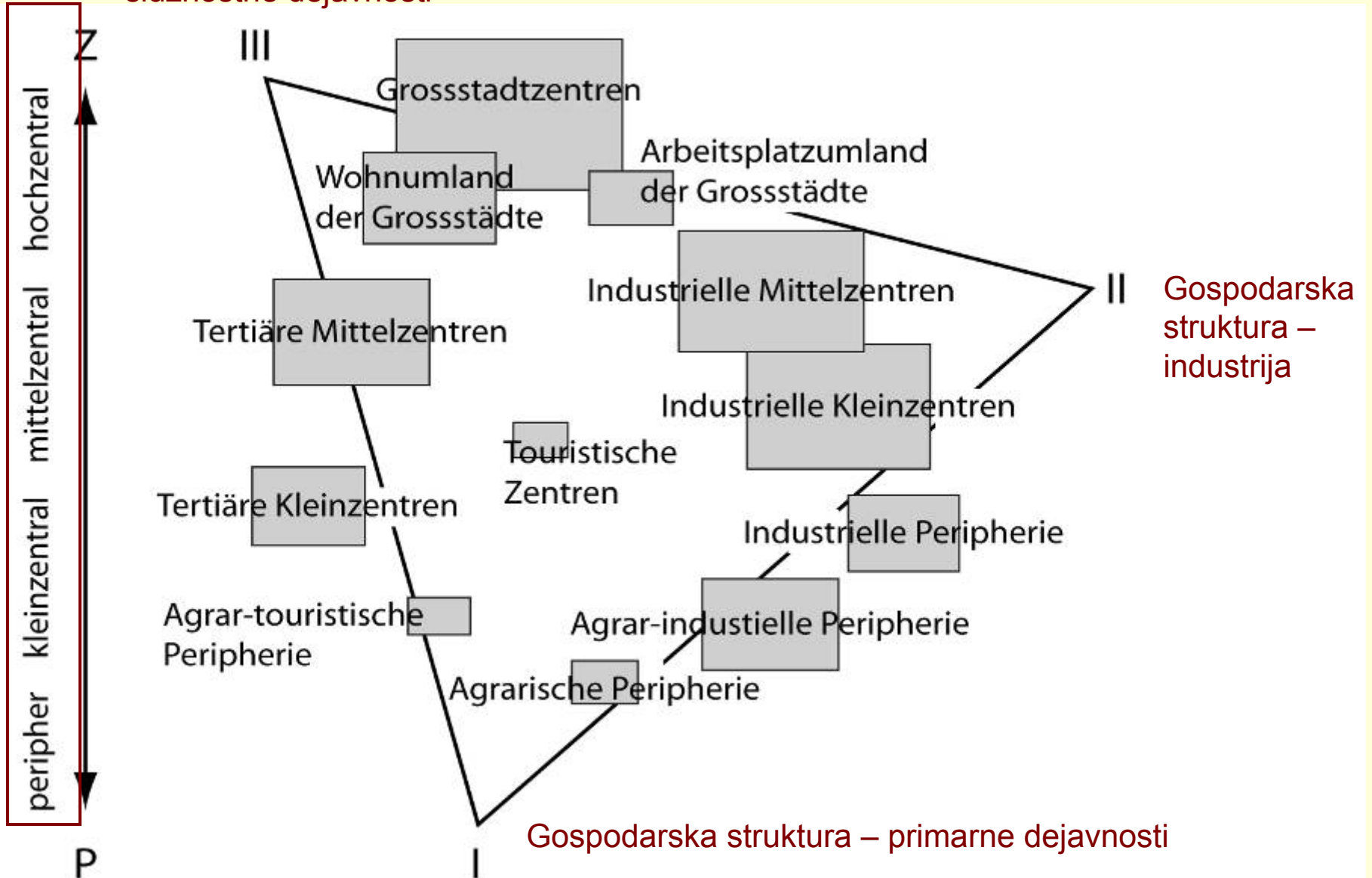
Parametri, ki jih je običajno potrebno upoštevati pri oblikovanju pokrajinskih skupnosti so: **velikost območja** (z merili kot npr. teritorij, število prebivalstva, ekonomska moč, ...), in **funkcije** (homogenost, gravitacijska pripadnost) in tem kriterijem naj bi bile podrejene naloge in pristojnosti:

Uporaba pokrajinsko fiziognomskih, pokrajinsko ekoloških in ekonomsko-funkcijskih metod:

- Prevladujoče gravitacijsko zaledje – delovna mesta, struktura delovne sile
- Policentrizem (ca. 40- letne izkušnje)
- Pripadnost prebivalstva - historični vidiki
- Naravno (pokrajinsko) geografski kriteriji
- načelo funkcijsko zaključenih gospodarsko gravitacijskih območij
- načelo strukturne "podobnosti": gospodarska, socialna in prebivalstvena struktura,
- prometne povezave s poudarkom na kvaliteti infrastrukture
- Demografske spremembe so naslednji izziv
- ...

Poskus regionalizacije na podlagi medsebojne povezanosti prostorsko-geografskih tipov – shema

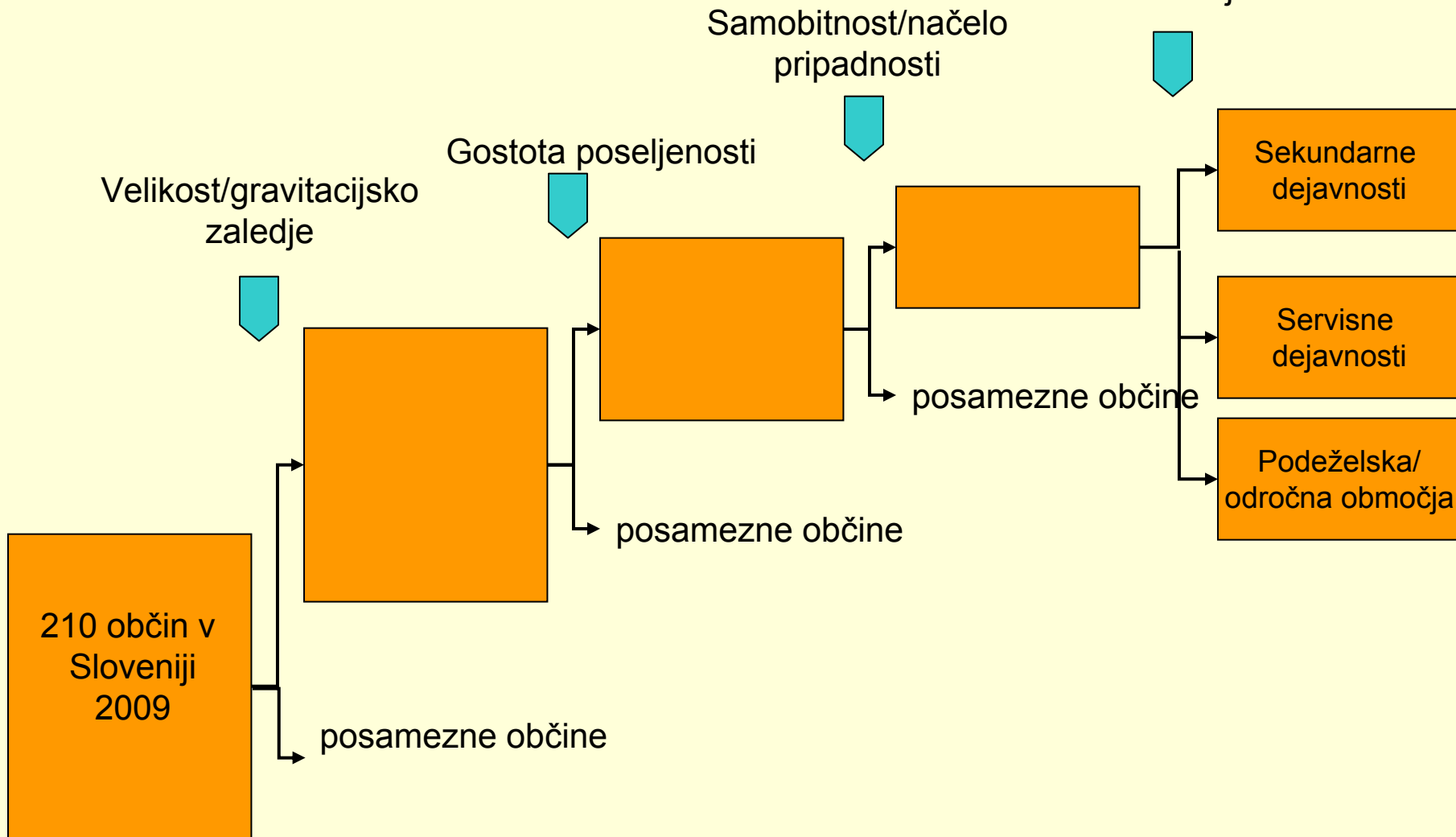
Gospodarska struktura – služnostne dejavnosti

Sintetična (selektivna) regionalizacija

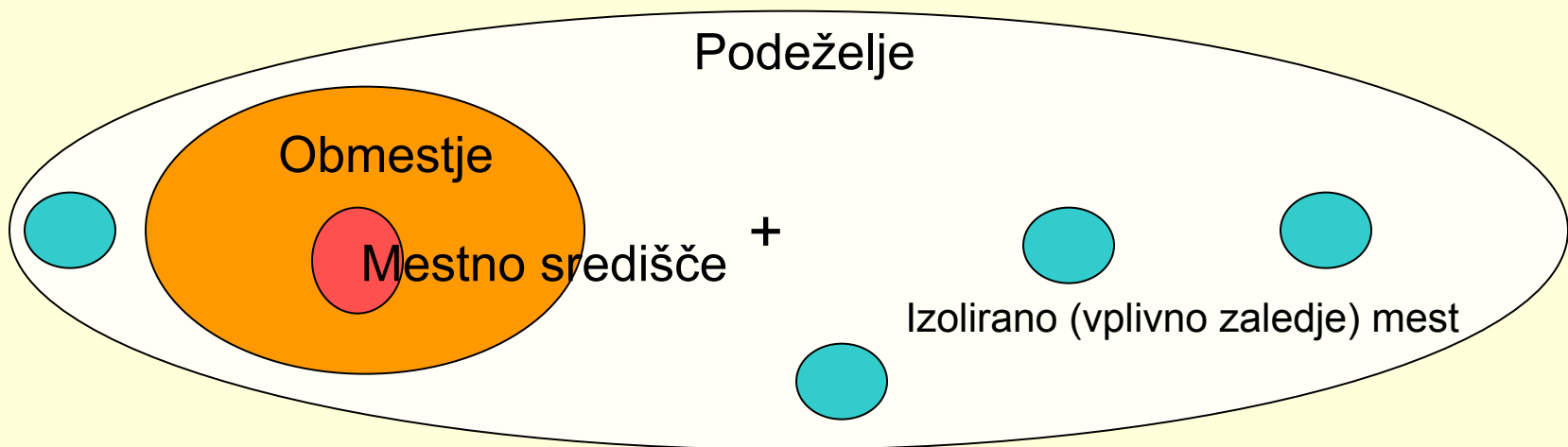
Indikatorji z mejnimi vrednostmi

Načelo gospodarske usmerjenosti

Selektivna in univerzalna regionalizacija

- Vplivno območje mesta

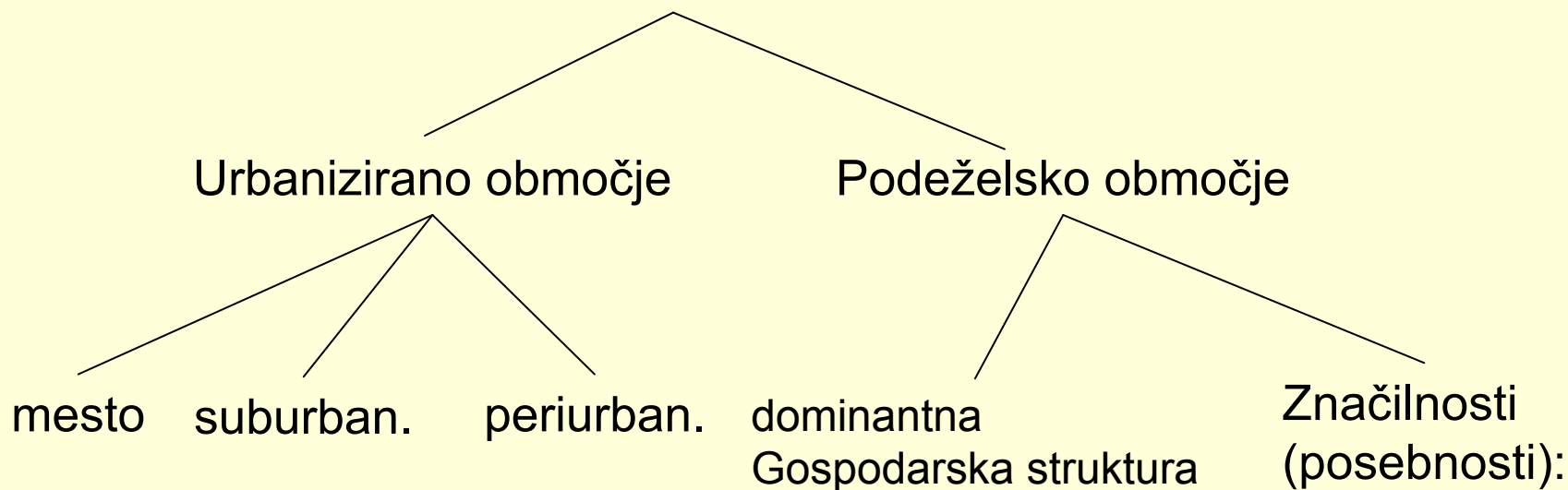

- Dojemanje mestnih (urbaniziranih) območij:
 - Povezanost mestnih središč s formalno in funkcionalno povezanimi obmestnimi območji (občinami)
- Cilj regionalizacije:
 - Prostorska primerjava institucionalno nepovezanih in neenakomerno razvitih območij

Cilji regionalizacij:

Sporočilnost klasifikacij na podlagi stopnje urbane - komunalne opremljenosti za demografske socialno-ekonomske potrebe

Stopnja centralnosti: center- periferija

- območja s presežkom delovnih mest (intenziteta delovnih mest)
- naselbinska struktura (gradbena – bivanjska struktura)
- ekonomska moč (dohodkovna struktura)

- *odseljevanje*
- *turizem*
- *demografija*
- ...

Kriteriji: na podlagi definicije aglomerativnosti

A) Mestno urbanizirano območje – “aglomeracija”	≥ 20‘000 prebivalcev “gradbena” povezanost (suburbanizacija) Medsebojna gravitacijska povezanost območja večjega števila občin v vplivnem zaledju
B) Mestno središče (mestno območje + občine v neposrednem mestnem zaledju)	≥ 10‘000 delovnih mest 85 delovnih mest na 100 stanujočih zaposlenih ≥ 60% delovnih mest v servisnih dejavnostih
C) vplivno območje: podeželje + središča regionalne ravni (zaposlitvena središča, industrijska središča s pripadajočim gravitacijskim zaledjem)	≥ 1/6 zaposlenih v osrednjem zaposl. središču ~ 150 000 prebivalcev v gravitacijskem zaledju Oddaljenost od središča max. 1 h

Spremenjena paradigma regionalne politike:
Kakšna naj bo sodobna vloga pokrajin pri regionalnem razvoju:

- **Učeče se regije:** *ključni faktorji so ustvarjanje dodane vrednosti, ustvarjalno okolje, decentralizacija proizvodnje (rast industrijskih “clustrov” ...)*
- **Uravnotežena tekmovalnost med regijami s pomočjo inovacij**
- **Decentralizacija,** *prehod na regionalno raven, obnovljena vloga regionalnega planiranja, poudarek na kvaliteti življenja*

Dodatni kriteriji – sodobni: *Pojem »New Regionalism« pooseblja prizadevanja in je povezan zlasti z učinkovitejšo implementacijo ciljev regionalnega razvoja, kjer so pokrajine konkurenčne le v pogojih, ki spodbujajo*

ustvarjalnost

KRITERIJI:

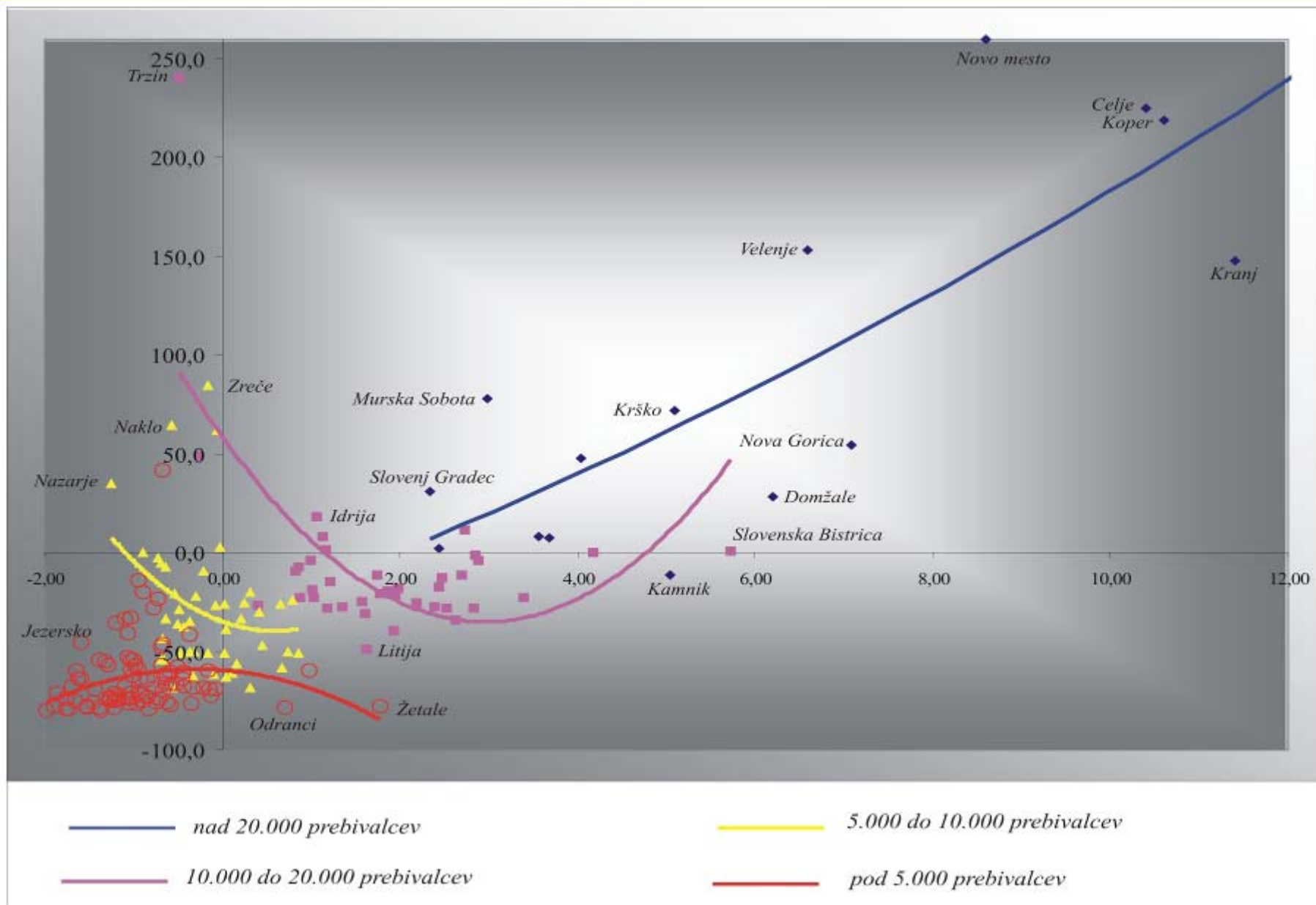
- **Velikost (vplivnega) območja**
- **Obseg naložb**
- **Trg delovne sile:** *Število delovnih mest v ustvarjalnih poklicih, število raziskovalcev*

STANJE:

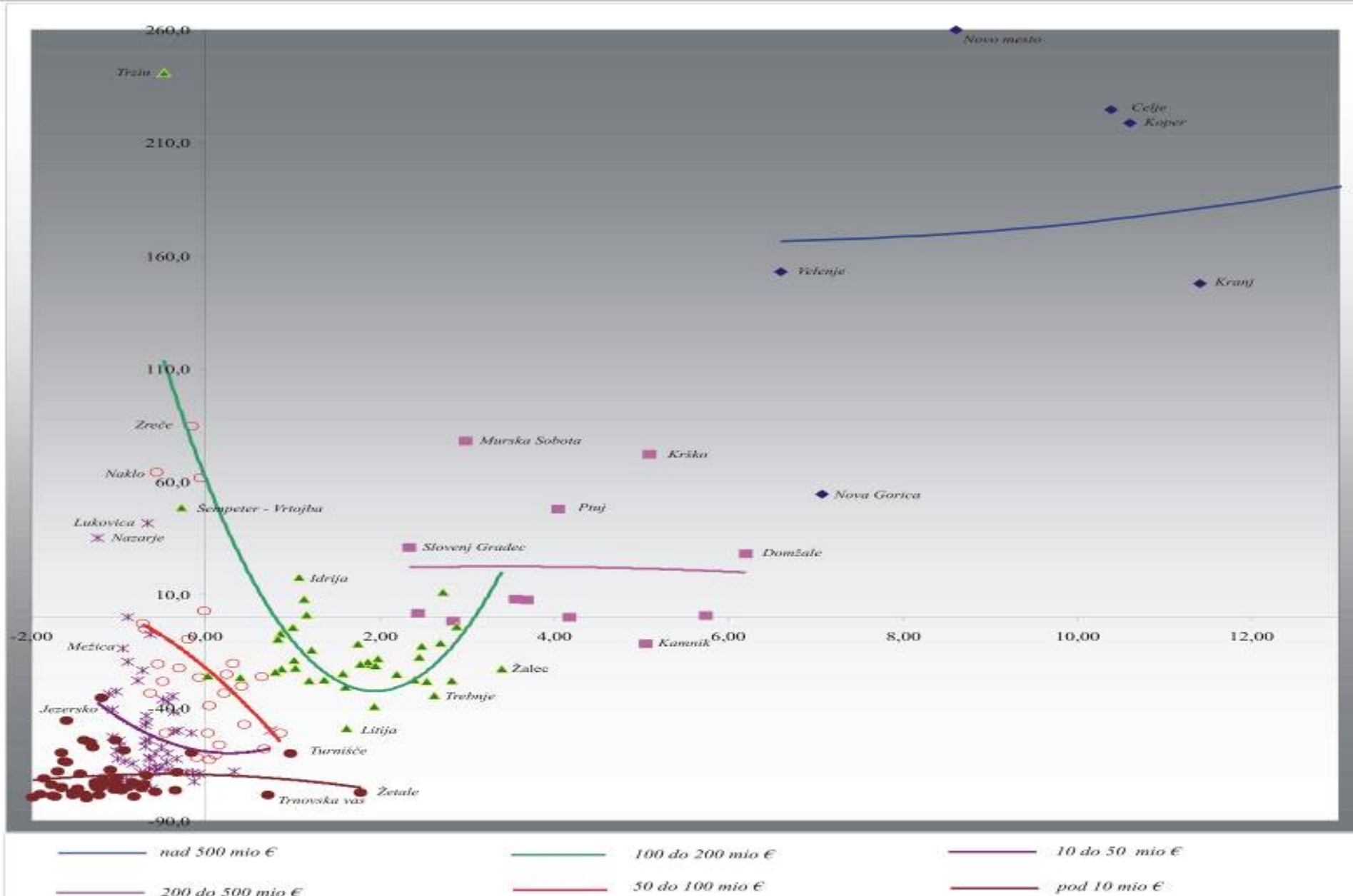
- **Koncentracija** naložb in ustvarjalnih poklicev v **šestih mestih** (*polovica naložb, 2/5 ustvarjalnih poklicev in 4/5 raziskovalcev*):
 - Ljubljana,
 - Maribor,
 - Novo mesto,
 - Celje,
 - Koper in
 - Kranj
- + 30 občin = tri četrtine vseh naložb

- 70 % občin = 12 % naložb, 3 % ustv. poklicev
- 13 % občin = 0,2 % investicij, 0,1 % ustv. Pokl.

Index of developmental factors: According to the size of gravitational hinterland (without Ljubljana and Maribor)

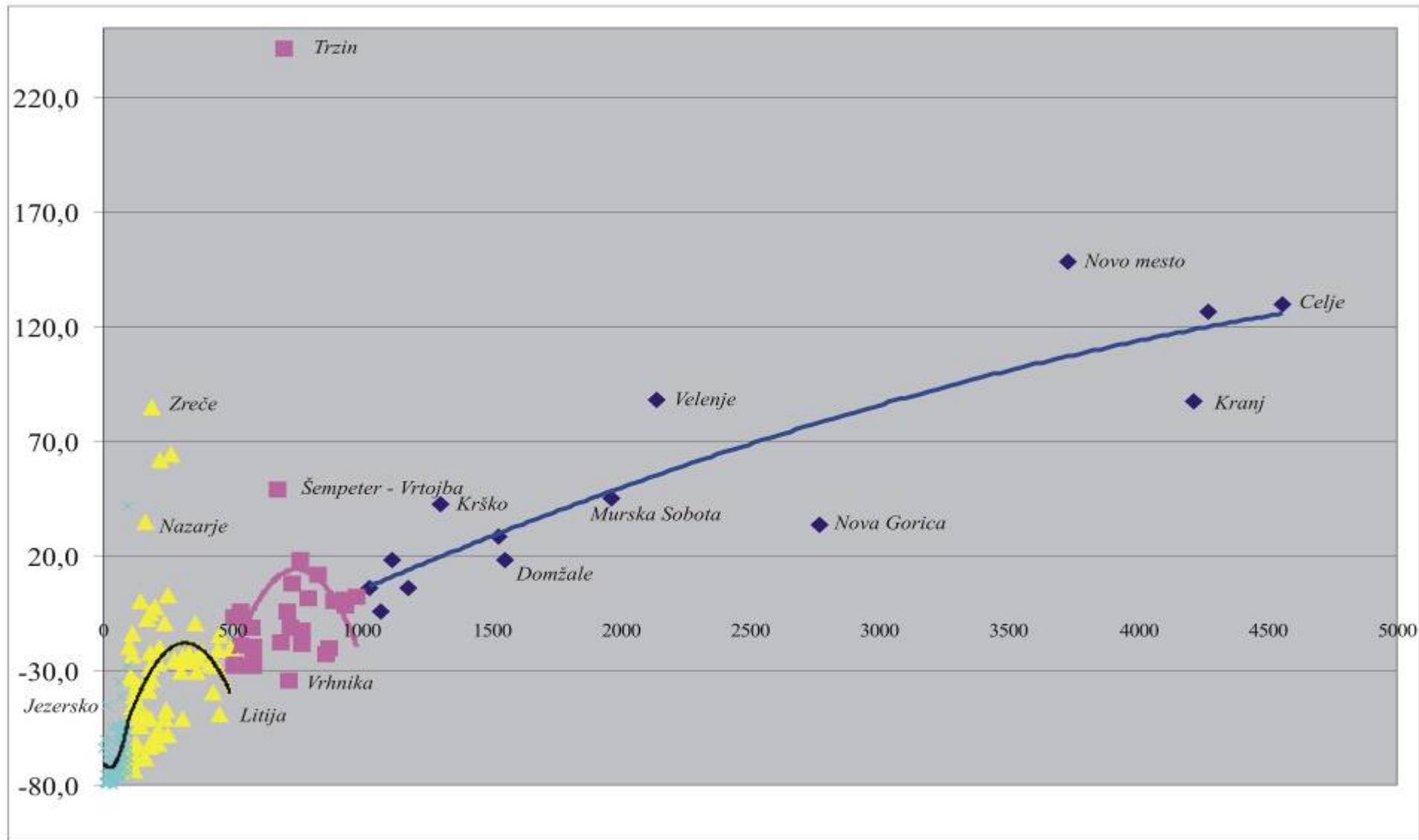

Index of developmental factors : According to the value of investments (without Lj in Mb)

Index of developmental factors : According to the degree of creativity

(without L_j in Mb)

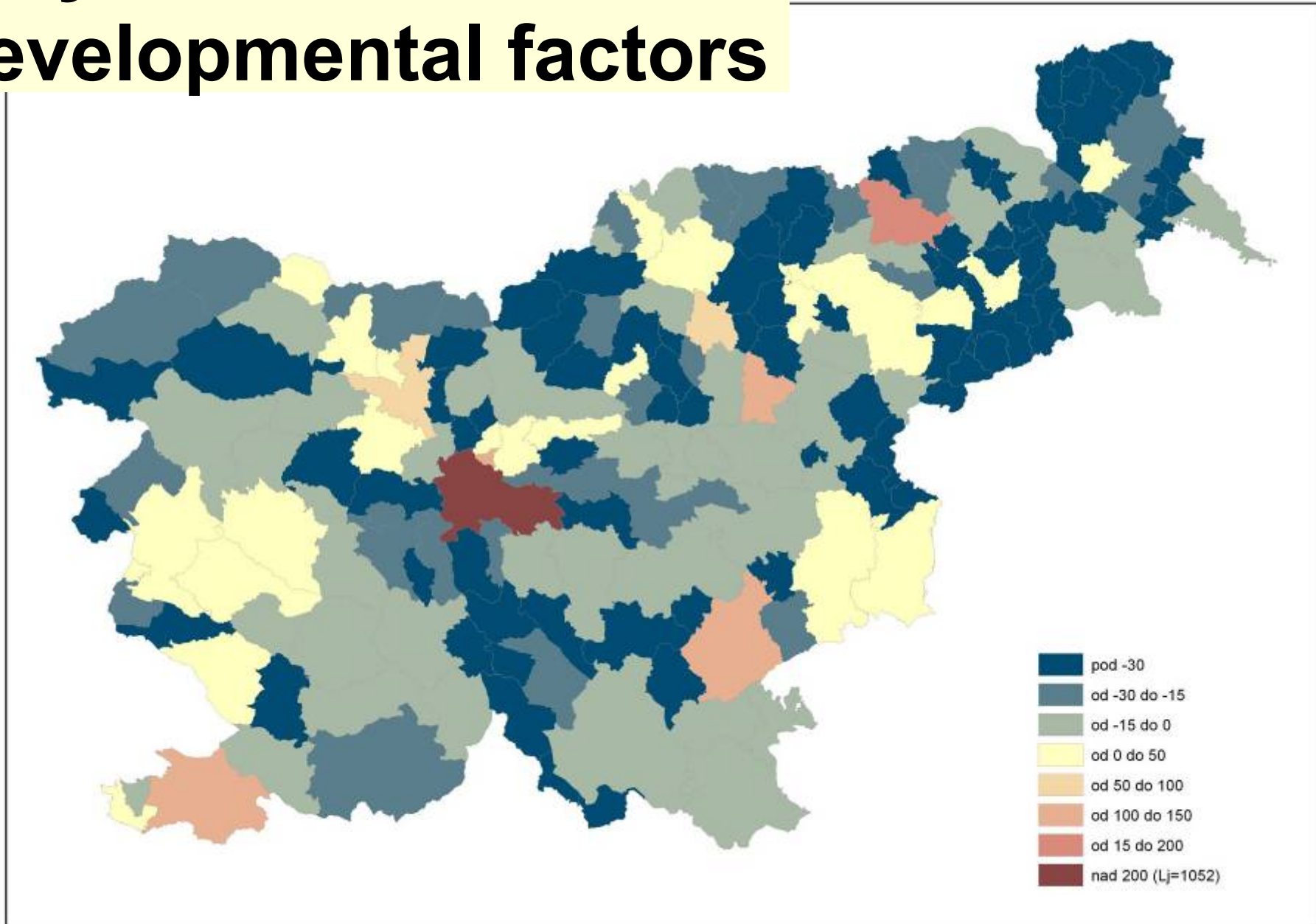
— *več kot 1000 zaposlenih v ustvarjalnih poklicih*

— *100 do 500 zaposlenih v ustvarjalnih poklicih*

— *500 do 1000 zaposlenih v ustvarjalnih poklicih*

— *manj kot 100 zaposlenih v ustvarjalnih poklicih*

Synthesis index of developmental factors

Slovenija je kljub svoji majhnosti, nenavadno raznolika, tako po fizično-geografski kot družbeno-geografski plati

Izhodišča = racionalizacija = številne odprte naloge:

npr. regionalno (prostorsko) planiranje

- **Pretirani drobitvi** *možnih pokrajinskih enot se upirajo številne naloge nadlokalnega pomena, ki zahtevajo medsebojno povezanost, usklajevanje in sodelovanje*

GRE ZA:

- **Komunalne pristojnosti** *(zlasti na področju družbenih dejavnosti): ki v sodobnih družbah ne opravljajo več nalog posamično za vsako lokalno skupnost posebej, marveč običajno za obsežnejše in celokupno vplivno območje (običajno) najvplivnejšega mesta,*
- **Državne pristojnosti:** *ne zagovarjajo centralistično vodenih oblastnih organov, marveč s pomočjo decentraliziranih upravnih sistemov in izpostav opravljajo servis državljanom.*

Ali za razvoj potrebujemo pokrajine?

+

--

- **situacijsko razreševanje problemov - regionalni viri**
 - **zaznavanje problemov**
 - **sredstva najpotrebnejšim**
 - **izraba naravnih in človeških virov**
 - **uporaba regionalnih znanj**
 - **Participacija - sodelovanje**
 - **transparentnost**
 - **fleksibilnost - usposobljenost osebja**
- **Neenakomeren razvoj države**
 - **neučinkovitost javnih služb**
 - **skrajnost: razkroj - dezintegracija**
 - **porast regionalnih - lokalnih elit**

cilji:

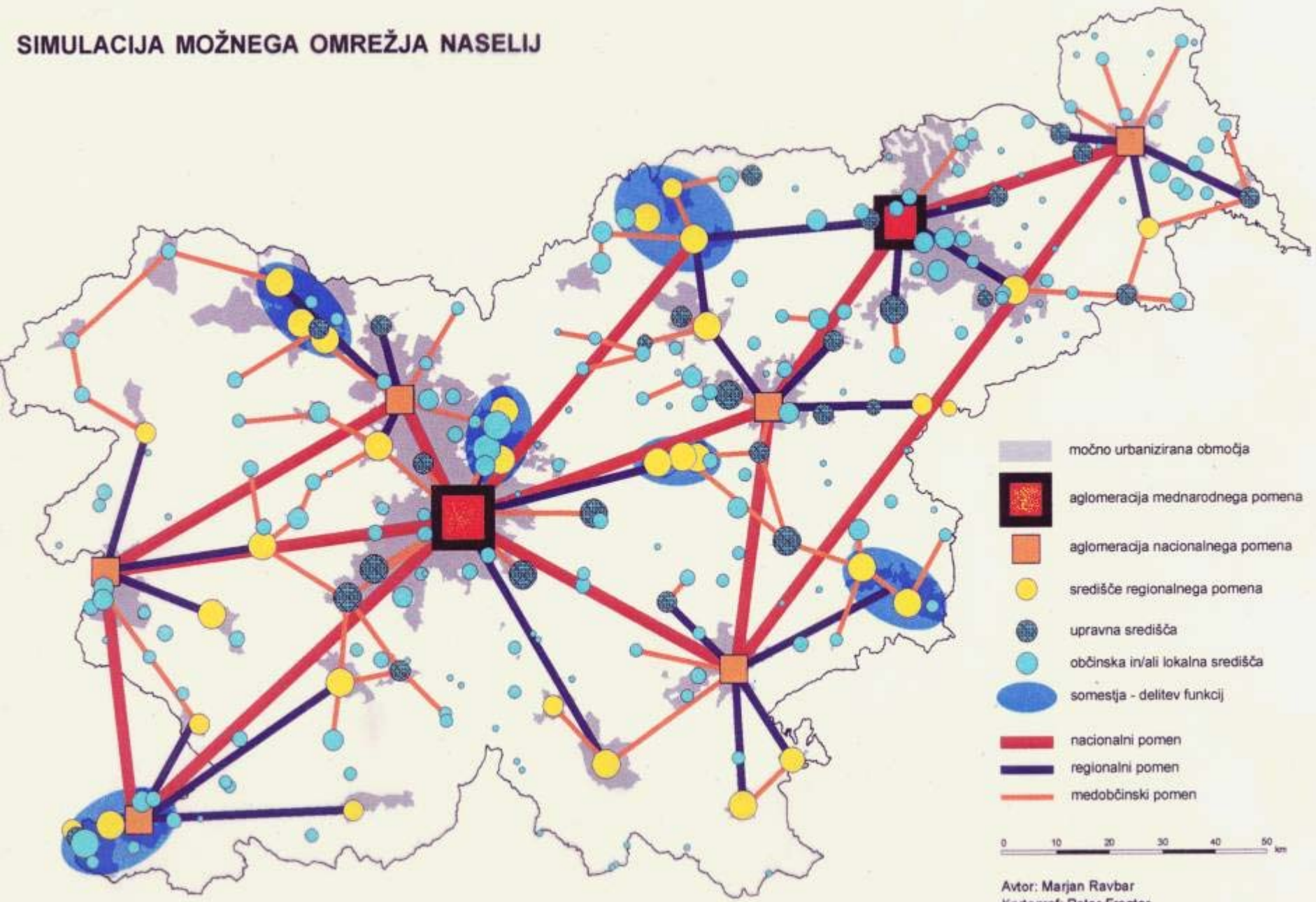
- Regionalizem in regionalna identiteta kot motivacijska sestavina: *Oživljanje regionalizmov (lokalizmov) lahko v sedanjem kriznem obdobju predstavlja pomembno vzpodbudo za identifikacijo glavnih razvojnih vprašanj.*
- **Regionalni razvoj:** Obstoj pokrajin je pogoj za razvojno obvladljivost slovenske države
- **Uravnotežen policentrični razvoj** mest se običajno doseže s pospeševanjem funkcijske komplementarnosti in sodelovanjem med mesti in podeželjem. *Policentrični koncept urbanega omrežja ustreza pokrajinski razčlenjenosti Slovenije in s tem oblikovanju optimalnih velikosti gravitacijskih zaledij v njenih posameznih območjih, ki izhajajo iz načel enakovredne dostopnosti za vse prebivalce (približno polurna dostopnost do pomembnejših javnih služb)*
- **zunanja razpoznavnost pokrajin** v zakulisju nacionalne in mednarodne konkurenčnosti. *Konkurenca in tekmovalnost v EZ bosta pritegnila (=prisilila) lokalne skupnosti k skupnemu sodelovanju*

Sklepna razmišljanja:

Prostorsko in regionalno planiranje sta pomembna vzvoda za uspešno izvedbo pokrajinske reforme

- **Uravnotežen** policentrični razvoj - oblikovanje novih razmerij med mesti in podeželjem.
- **Izboljšanje konkurenčnosti mest:** *Uveljavljanje mehanizmov za povezovanje malih mest v enoten urbani sistem. Pospješevanje funkcijske komplementarnosti - oblikovanje mrežnih in partnerskih odnosov*
 - Različna (drobna) **regionalna združenja** medsebojno povezanih lokalnih skupnosti in korporacij izražajo svoje zahteve po »priznavanju« lastnega upravljanja (do »svojega« pokrajinskega izseka) pokrajine **ne glede na institucionaliziran obseg**. To je moč doseči tudi z oblikovanjem majhnih neformalnih inovativnih in **prilagodljivih »menedžment« regij** – na podlagi skupnih razvojnih interesov – znotraj formalno oblikovanih »velikih« pokrajin. *V tem primeru (majhna) regionalna združenja (ki so zaradi mozaične raznolikosti Slovenije neobhodna) lahko prav tako uspešno delujejo znotraj večjih pokrajinskih enot, ob spoštovanju transparentnosti, demokratične legitimacije in medsebojne (učinkovite) koordinacije*
- **Strateško planiranje in izvajanje programskih ciljev** sta medsebojno tesno povezana. *Institucionalna povezanost običajno krepi uspešnost in učinkovitost izvajanja operativnih nalog, ki spreminjajo gospodarsko strukturo regije, zmanjšuje običajna medsebojna trenja pri zagotavljanju razvojnih ciljev in omogoča, da območje uspešno izkorišča svoje primerjalne prednosti in potencialne.*
 - oblikovanje stalnih "**regionalnih**" **teles** oz. združenj za krepitev povezovanja ter razvijanje regionalne zavesti in povezovalne sposobnosti pri skupnih nalogah,

SIMULACIJA MOŽNEGA OMREŽJA NASELIJ

- močno urbanizirana območja
- aglomeracija mednarodnega pomena
- aglomeracija nacionalnega pomena
- središče regionalnega pomena
- upravna središča
- občinska in/ali lokalna središča
- somestja - delitev funkcij
- nacionalni pomen
- regionalni pomen
- medobčinski pomen

0 10 20 30 40 50 km

Avtor: Marjan Ravbar
Kartograf: Peter Frantar
Inštitut za geografijo, 2000

Razvoj komunikacij, *zlasti sistem avtomobilskih cest* ponovno odpira vprašanje razmerij med središči najvišje ravni in nižjih stopenj.

Z razvojem komunikacijskih tehnologij pada funkcionalno potrebno število mest središč nacionalnega pomena/pokrajinskih središč.

Nerealno je pričakovati, da se bo trend obrnil, ter je zagovarjanje velikega števila majhnih pokrajin, *(torej ohranjanje obstoječega urbanega sistema)* Za današnje družbene potrebe **predrago!**

Dodatek: *Pregled teoretskih podlag regionalizacij*

G.W.S. ROBINSON 1953/49f D. WHITTLESEY 1954/19f	–	formal region	functional region	–
W. BUNGE 1966/14f	–	uniform region	nodal region	applied region
B.J.L. BERRY 1968/419f	–	formal region	functional region	–
D. BARTELS 1968/97f	–	homogene Region	Funktional-`Region`	Technische `Region`
D. BARTELS 1970a/22 1975/97f	–	Struktur-Region System-Region	Knotenregion Funktional-Region	Planungs-`Region`
M.M. FISCHER 1978/19	–	homogene Region	funktionale Region	–
P. SEDLACEK 1978/196f	Regions- typ	Region	–	–
I. HEILAND 1968/657f		Verbreitungsgebiet	Wirkungsgebiet	Planungsregion
J. BOUDEVILLE 1968/394f	–	homogene Region	schwerpunkt- orientierte Region	Planungsregion Programmregion
ARL 1970/2706 GEHRIG/LEIBUND- GUT 1971/3f		deskriptive Region homogene Region	funktionale Region	normative Region Gestaltungsraum Planungsregion
R. GILDEMEISTER 1973/68f	–	homogener Raum	funktional zusam- mengehöriger Raum	Region
E. LAUSCHMANN 1975/17f	–	homogene Region	funktionale Region = Funktionsraum	Planungsregion Programmregion
R. LANDWEHR 1975/26f; 57f; 182f	Raumtyp	Struktur-Region	funktionale Region = Verflechtungs- bereich	Normative Region Gestaltungsregion Planungsregion
M.M. FISCHER 1982/13f	Raumtyp	deskriptive Region homogene Region	funktionale Region	normative Region
M. BOESCH 1989	Standort- typ	Areal (-gebiet)	Bereich Funktionsbereich	Region Planungsregion